

DAWID ORŁOWSKI*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

12 PATROL SAPERSKI JAKO ELEMENT ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO POWIATÓW W REJONIE ODPOWIEDZIALNOŚCI W LATACH 2015-2020



12 SAPPER PATROL AS A COMPONENT OF EMERGENCY MANAGEMENT OF COUNTIES IN THE AREA OF RESPONSIBILITY IN 2015-2020

ABSTRAKT: Siły zbrojne, będące zasadniczym instrumentem polityki państwa od stuleci spełniają istotne funkcje w zakresie bezpieczeństwa. Wraz z upływem lat, którym towarzyszyły liczne przemiany cywilizacyjne i ustrojowe ich rola i znaczenie ciągle ewoluowało. Artykuł dotyczy roli 12 Patrolu Saperskiego jako istotnego elementu zarządzania kryzysowego na poziomie lokalnym w Polsce, szczególnie w kontekście bezpieczeństwa publicznego i ochrony infrastruktury. Celem głównym badań była charakterystyka procedury podejmowania niewybuchów i niewypałów przez 12 Patrol Saperski w rejonie jego odpowiedzialności w latach 2015-2020 oraz analiza liczby i charakteru podejmowanych interwencji. Badania uwzględniają również określenie miejsca i roli patroli saperskich w zarządzaniu kryzysowym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oraz prawno-organizacyjne zasady funkcjonowania 12 Patrolu Saperskiego. W ramach badań przyjęto hipotezę, że patrol, wykonując swoje zadania, stanowi kluczowy element zarządzania kryzysowego, który wspiera bezpieczeństwo publiczne i stabilność lokalnej infrastruktury. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie jak wyglądała procedura podejmowania niewybuchów i niewypałów przez 12 Patrol Saperski. Analiza uwzględniała prawno-organizacyjne podstawy funkcjonowania patrolu oraz zasięg i charakter jego działalności w obszarze zarządzania kryzysowego. Wyniki badań wskazują, że 12 Patrol Saperski pełni znaczącą rolę w strukturze zarządzania kryzysowego, zapewniając skuteczne reagowanie na zagrożenia oraz minimalizując ryzyko dla społeczności lokalnych. Wnioski płynące z badania mają znaczenie zarówno dla kształtowania polityk publicznych, jak i doskonalenia procedur reagowania kryzysowego na poziomie lokalnym, z uwzględnieniem specyfiki interwencji rozminowania i bezpieczeństwa cywilnego.

Słowa kluczowe: zarządzanie kryzysowe, rozminowanie terenów, patrol saperski, siły zbrojne

ABSTRACT: The armed forces, being an essential instrument of state policy for centuries, have fulfilled important security functions. With the passage of years, accompanied by numerous civilizational and political transformations, their role and importance has constantly evolved. The article deals with the role of the 12th

* dr inż. Dawid ORŁOWSKI, War Studies University, Warszawa, Polska

 <https://orcid.org/0000-0002-1221-1492>,  d.orlowski@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2025 Dawid ORŁOWSKI.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Sapper Patrol as an important element of crisis management at the local level in Poland, especially in the context of public safety and infrastructure protection. The main objective of the research was to characterize the procedure of taking up unexploded ordnance and unexploded bombs by the 12th Sapper Patrol in the area of its responsibility in 2015-2020, and to analyze the number and nature of the interventions undertaken. The research also takes into account the determination of the place and role of sapper patrols in crisis management in the territory of the Republic of Poland, as well as the legal and organizational principles of operation of the 12th Sapper Patrol. The research assumes the hypothesis that the patrol, performing its tasks, is a key element of crisis management that supports public safety and stability of local infrastructure. The article attempts to answer the question of how the procedure of taking unexploded ordnance and unexploded bombs by the 12th Sappers Patrol looked like. The analysis took into account the legal and organizational basis of the patrol, as well as the scope and nature of its activities in the area of emergency management. The results of the study indicate that the 12th Sapper Patrol plays a significant role in the emergency management structure, ensuring effective response to threats and minimizing risks to local communities. The conclusions of the study are relevant both for the formation of public policies and the improvement of emergency response procedures at the local level, taking into account the specifics of demining and civil security interventions.

Keywords: crisis management, land demining, sapper patrol, armed forces

WPROWADZENIE

Sytuacja problemowa

Główne zadania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) zostały określone w Konstytucji RP. Należą do nich ochrona niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium, oraz zapewnienie bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic (Konstytucja RP art. 26)¹. Coraz częściej Siły Zbrojne wykorzystywane są również do wspierania społeczeństwa i władz samorządowych w sytuacjach o charakterze kryzysowym.

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym definiuje zarządzanie kryzysowe jako działalność organów administracji publicznej będącej elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, polegającym na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym oraz przygotowywaniu się do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, jak również reagowaniu w przypadku ich wystąpienia, usuwania ich skutków oraz odtwarzania zasobów i infrastruktury krytycznej (Art. 2 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym)². Co jest tematem aktualnym ze względu na intensywność występowania sytuacji kryzysowych w Polsce i na świecie (np. powodzie, Covid-19, wojna na Ukrainie). Wśród polskich naukowców zajmujących się tematyką wykorzystania wojska w sytuacjach kryzysowych należy wymienić

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

² Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (t. j. Dz. U. 2018.0.1401).

W. Kitlera³, C. Guźniczaka, Sz. Stempińskiego⁴, K. Sienkiewicz-Małyjurek oraz F.R. Krynojnewskiego⁵. Ten ostatni zarządzanie kryzysowe określił jako specyficzny rodzaj zarządzania. Z kolei G. Sobolewski⁶ sytuację kryzysową zdefiniował jako zachwianie równowagi funkcjonowania rozpatrywanego podmiotu. R. Grocki i W. Skomra w swoich opracowaniach zaproponowali kierunki dobrych praktyk oraz implementacje opracowanych procedur postępowania w przypadku wystąpienia i przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym⁷.

Z. Zamiar i S. Kowalkowski podkreślili, że na skutek przemian, powodujących zmiany prawne (wstąpienia Polski do NATO) obecnie możliwe jest użycie sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych⁸. Do zadań realizowanych przez Siły Zbrojne RP w ramach zarządzania kryzysowego zaliczono: współdziałanie w monitorowaniu zagrożeń, wykonywanie zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń, wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych i ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia. Dodatkowo zadania te polegają na wykonywaniu zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach, współdziałanie w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń, izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsc prowadzenia akcji ratowniczej oraz wykonywaniu prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach. Jak również prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Likwidowanie skażeń chemicznych oraz skażeń i zakażeń biologicznych, usuwanie skażeń promieniotwórczych, wykonywanie zadań związanych

³ W. Kitler, *System bezpieczeństwa narodowego RP – aspekty prawno-organizacyjne*, „Wiedza Obronna”, t. 268, nr 3, 2019.

⁴ C. Guźniczaka, Sz. Stempiński, *Zarządzanie kryzysowe. Doskonalenie procedur reagowania na przykładzie Gminy Miasta Szczecin*, „Wydawnictwo Adam Marszałek”, Toruń 2021.

⁵ K. Sienkiewicz-Małyjurek, F. R. Krynojnewski, *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, „Wydawnictwo DIFIN”, Warszawa 2010.

⁶ G. Sobolewski, *Organizacja i funkcjonowanie centrum zarządzania kryzysowego*, Wydawnictwo AON, Warszawa, 2011.

⁷ R. Grocki, *Zarządzanie kryzysowe dobre praktyki*, „Wydawnictwo Difin”, Warszawa 2020; W. Skomra, *Zarządzanie kryzysowe – praktyczny przewodnik*, „Presscom” Sp. z o.o., Wrocław 2016.

⁸ Z. Zamiar, S. Kowalkowski, *Selected aspects of military logistics support to public administration in eliminating the effects of crisis situations*, „Logistics and Transport”, No 3-4(51-52) 202110.26411/83-1734-2015-2-51-3-21, 2021.

z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej, współdziałał w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych oraz udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarno-higienicznych i przeciwepidemicznych (Ustawa o zarządzaniu kryzysowym).

Podstawowymi dokumentami normującymi problematykę zarządzania kryzysowego na szczeblu państwa w latach, których dotyczy niniejszy artykuł (2015-2020) były: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym* (Dz.U. 2007 nr 89 poz. 590 ze zm.), *Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220)⁹, *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (Dz. U. 1990 Nr 30 poz. 179); *Ustawa z dnia 8 października 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej* (Dz.U. 1991 nr 88 poz. 400), *Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych* (Dz.U. 2001 nr 123 poz. 1353), *Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej* (Dz.U. 2002 nr 62 poz. 558), *Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym* (Dz.U. 2002 nr 113 poz. 985), *Zarządzenie Nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 października 2011 r. w sprawie wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego*, *Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych* (Dz.U. 2016 poz. 904), *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2016 r. w sprawie zakresu przedsięwzięć wykonywanych w poszczególnych stopniach alarmowych i stopniach alarmowych CRP* (Dz.U. 2016 poz. 1101).

Do 18 lutego 2016 roku System Zarządzania Kryzysowego w Resorcie Obrony Narodowej regulowała *decyzja Ministra Obrony Narodowej Nr Z-1/MON z 3.01. 2014 r. w sprawie Systemu Zarządzania Kryzysowego resortu obrony narodowej*. Funkcję Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej – zgodnie z powyższą decyzją pełniło wówczas Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych. „W celu podjęcia działań Sił Zbrojnych RP w możliwie najkrótszym czasie od zaistnienia sytuacji kryzysowej, we wskazanej decyzji Minister Obrony Narodowej upoważnił DO RSZ do podejmowania decyzji w sprawie użycia sił i środków, ujętych w Planie zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej, do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Podstawę do tego użycia stanowi ww. art. 25 ustawy o zarządzaniu kryzysowym”. Minister Obrony Narodowej na wniosek wojewody może oddać do swojej dyspozycji pododdziały lub jednostki Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i delegować je do wykonywania zadań z zakresu zarządzania

⁹ Obecnie zastąpiona przez *ustawę z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny* (Dz.U. 2022 poz. 655).

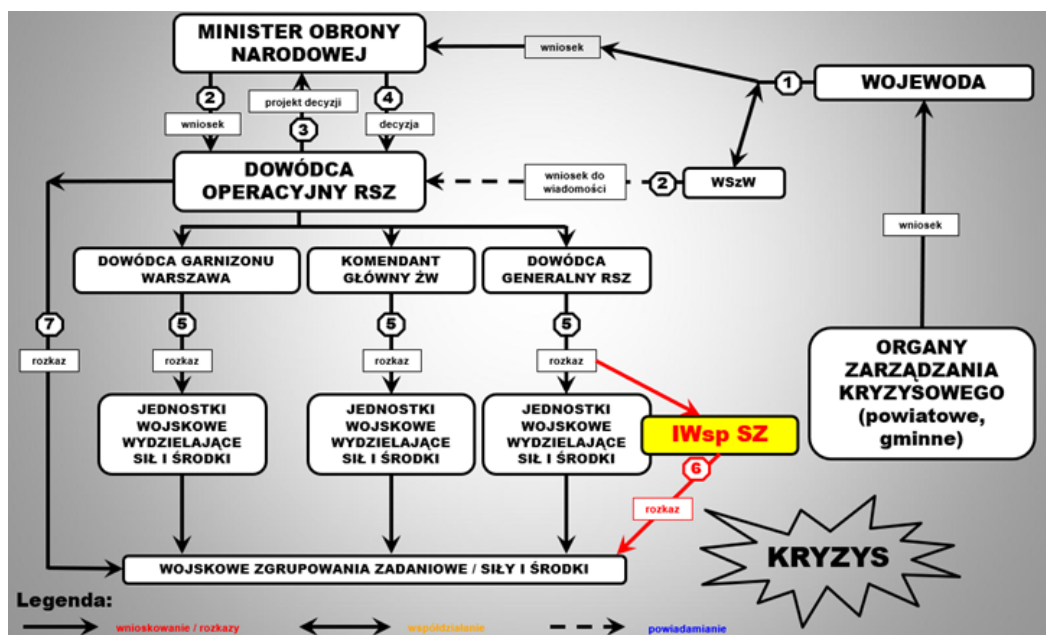
kryzysowego. Może to nastąpić, gdy w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające do udzielenia pomocy wszystkim ofiarom, albo gdy zagrożone jest życie i zdrowie znacznej części społeczeństwa. Oznacza to, że wojsko nie jest wykonawcą pierwszej linii zadań zarządzania kryzysowego, lecz uzupełnieniem w przypadku niedostatecznej zdolności potencjału wykonawczego utrzymywanego w państwie do realizacji zadań zarządzania kryzysowego¹⁰. Obowiązującą wówczas procedurę aktywacji Sił Zbrojnych RP do wsparcia organów administracji publicznej z uwzględnieniem Inspektoratu Wsparcia przedstawiono na rysunku 1, natomiast algorytm działania dowódcy (szefa, komendanta) w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej zaprezentowano na rysunku 2. Następnymi zarządzeniami określającymi organizację Systemu Zarządzania Kryzysowego resortu obrony narodowej w badanych latach były: *Zarządzenie Nr 6/MON z dnia 17 lutego 2016 r. w sprawie organizacji, składu oraz miejsca i trybu pracy Zespołu Zarządzania Kryzysowego Ministra Obrony Narodowej*, *Zarządzenie Nr 6/MON z dnia 17 lutego 2016 r. w sprawie organizacji, składu oraz miejsca i trybu pracy Zespołu Zarządzania Kryzysowego Ministra Obrony Narodowej*¹¹.

¹⁰ S. Kowalkowski, *Wybrane aspekty zarządzania kryzysowego w świetle użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo ASzWoj, Warszawa 2019.

¹¹ *Zarządzenie Nr 7/MON z dnia 6 maja 2022 r. w sprawie organizacji, składu oraz miejsca i trybu pracy Zespołu Zarządzania Kryzysowego Ministra Obrony Narodowej*, *Decyzja Nr 60/MON z dnia 6 maja 2022 r. uchylająca decyzję w sprawie utworzenia Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej* i *Decyzja Nr 81/MON z dnia 17 sierpnia 2023 r. uchylająca decyzję w sprawie sposobu i terminu realizacji zadań związanych z wdrażaniem „Wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego” w resorcie obrony narodowej* wykraczają już poza przyjęte dla badań opracowanych w artykule ramy czasowe.

Rys. 1.

Obowiązująca w roku 2017 procedura aktywacji Sił Zbrojnych RP do wsparcia organów administracji publicznej z uwzględnieniem Inspektoratu Wsparcia



Źródło: funkcjonowanie systemu zarządzania kryzysowego w RON zapoznanie ze zmianami w dokumentach normatywnych, prezentacja ppt ppłk Marek ŚLESIK, Wrocław 2017 (dostęp: 01.05.2023)

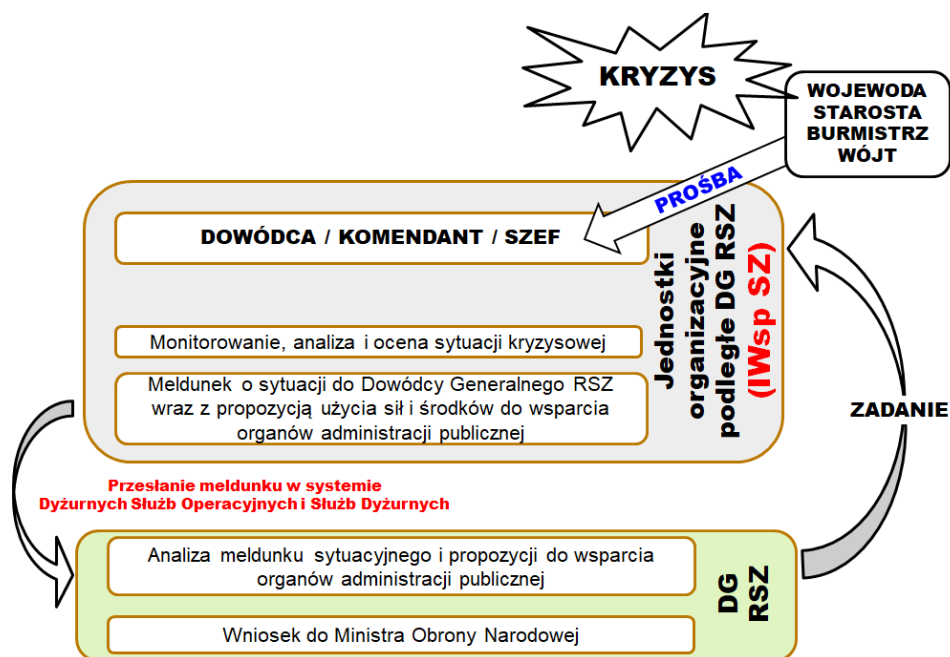
Natomiast obowiązujący wówczas algorytm działania dowódcy (szefa, komendanta) w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej zaprezentowano na rysunku 2.

Użycie wojska zostaje szczegółowo zaplanowane, przekalkulowane i poddane analizie z uwagi na występujące ograniczenia. Jak zauważył G. Sobolewski, wzrost zakresu zadań przewidzianych dla wojska w obszarze zarządzania kryzysowego wynika z: przydatności organizacji wojskowej (dyspozycyjność, zdyscyplinowanie, mobilność przestrzennej lokalizacji), wzrastającej skali zagrożeń niemilitarnych oraz niewydolności organizacyjnej i wykonawczej, zwłaszcza w sytuacjach szczególnych zagrożeń, stałych służb cywilnych, a także niedostatecznego przygotowania do sprostania nagłemu wzrostowi potrzeb ratowniczych, ochronnych, logistycznych, inżynieryjnych i innych w trybie natychmiastowym. Oznacza to, że w sytuacjach szczególnych zagrożeń i potrzeb zachodzi wręcz konieczności wsparcia wojskowego¹².

¹² G. Sobolewski, *Organizacja i funkcjonowanie centrum zarządzania kryzysowego*, Wydawnictwo AON, Warszawa, 2011.

Rys. 2.

Obowiązujący w roku 2017 algorytm działania dowódcy (szefa, komendanta) w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej



Źródło: funkcjonowanie systemu zarządzania kryzysowego w RON zapoznanie ze zmianami w dokumentach normatywnych, prezentacja ppt ppłk Marek ŚLESIK, Wrocław 2017 (dostęp: 01.05.2023)

CELE BADAŃ

Cel główny badań

Celem głównym badań była weryfikacja oraz ocena procedury podejmowania niewybuchów i niewypałów przez 12 Patrol Saperski (będący jednym z elementów składowych wojsk inżynierskich) w rejonie swojej odpowiedzialności w latach 2015-2020, a także próba określenia ilości i charakteru tych zdarzeń.

Cele szczegółowe badań

1. Określenie miejsca i charakteru działalności patroli saperskich w obszarze zarządzania kryzysowego na terytorium Rzeczypospolitej Polski.
2. Określenie prawno-organizacyjnych zasad funkcjonowania 12 Patrolu Saperskiego w latach 2015-2020.

PROBLEMY BADAWCZE

Główny problem badawczy

Główny problem badawczy: Jak wygląda procedura podejmowania niewybuchów i niewypałów przez 12 Patrol Saperski w rejonie swojej odpowiedzialności oraz jaka była liczba i charakter tych interwencji w latach 2015-2020?

Szczegółowe problemy badawcze

Jaki jest zakres i charakter działalności patroli saperskich w obszarze zarządzania kryzysowego na terytorium Rzeczypospolitej Polski?

Jakie były prawno-organizacyjne zasady funkcjonowania 12 Patrolu Saperskiego w latach 2015-2020 oraz w jaki sposób wpływały one na przebieg i efektywność działań patrolu?

HIPOTEZY BADAWCZE

Hipoteza główna

12 Patrol Saperski w latach 2015-2020 poprzez wykonywanie swoich zadania (w tym również podejmowanie niewybuchów i niewypałów) był istotnym elementem zarządzania kryzysowego w rejonie swojej odpowiedzialności, oddziałującym na bezpieczeństwo publiczne i stabilność infrastruktury lokalnej.

METODY BADAWCZE

Autor przygotowując artykuł wykorzystwała zarówno teoretyczne, jak i empiryczne metody badawcze, a wśród nich w szczególności analizę, syntezę, dedukcję, indukcję, porównanie, uogólnianie, obserwację naukową oraz metodę sondażu diagnostycznego z techniką wywiadu nieskategoryzowanego. Wymienione metody jakościowe posłużyły do analizy literatury przedmiotu, ogólnokrajowej, dokumentów normatywnych oraz wewnętrznych procedur i instrukcji 12 Patrolu Saperskiego. Czego wynikiem było pogłębienie wiedzy w obszarze badanych zagadnień, a także identyfikację ich wzajemnych związków i występujących między nimi zależności. Przeprowadzona obserwacja wraz z wywiadami pozwoliły autorowi na zdobycie i pogłębienie informacji z zakresu obszaru przyjmowania zgłoszeń przez 12 Patrol Saperski, realizacji poszczególnych procedur podejmowania materiałów niebezpiecznych oraz ich utylizacji.

ORGANIZACJA DZIAŁALNOŚCI PATROLI SAPERSKICH

Jednym z zadań mający charakter stały jest proces oczyszczania terenu kraju z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych. W art. 25. ust. 2 wymienione zostały zadania dotyczące sił zbrojnych, a w tym również usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych RP. Decyzją Nr 5/15 DG RSZ/Spec. Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 grudnia 2014 r. wprowadzono instrukcję: Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych. Instrukcja ta stanowi podstawę działalności do funkcjonowania patroli saperskich i grup nurków – minerów i odwołuje się do aktów normatywnych i instrukcji, które prawnie normują obszar działania i współpracę z innymi środowiskami. Oczyszczanie z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych (PWiN) mogą realizować następujące pododdziały: *patrole saperskie, zespoły rozminowania grup nurków – minerów MW (GNM), grupy rozminowania terenu komend poligonów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (RP), grupy (pododdziały) EOD Sił Zbrojnych RP (w tym CBRN EOD), specjalistyczne pododdziały wojsk inżynieryjnych, inne pododdziały, po przeszkoleniu inżynieryjno-saperskim* (Decyzją Nr 5/15 DG RSZ/Spec).

Patrole saperskie, grupy nurków – minerów przeznaczone są do wykonywania zadań bojowych o charakterze ratowniczo – kryzysowym, polegających na interwencyjnym oczyszczaniu terenów z PWiN. Główne cele działania to: ochrona życia ludzkiego, mienia, środowiska i przywracanie bezpieczeństwa. Realizują swoją działalność w ramach Systemu Reagowania Kryzysowego Resortu Obrony Narodowej zachowując pełną kooperacyjność z organami i instytucjami działającymi w ramach zarządzania kryzysowego. Oczyszczaniu podlegają wszystkie przedmioty wybuchowe i niebezpieczne pochodzenia wojskowego, które nie zostały zmodyfikowane. Jeśli przedmiot i jego umiejscowienie może służyć popełnieniu przestępstwa lub ataku terrorystycznego nie podlega podjęciu i jego neutralizacja realizowana jest według odrębnych procedur.

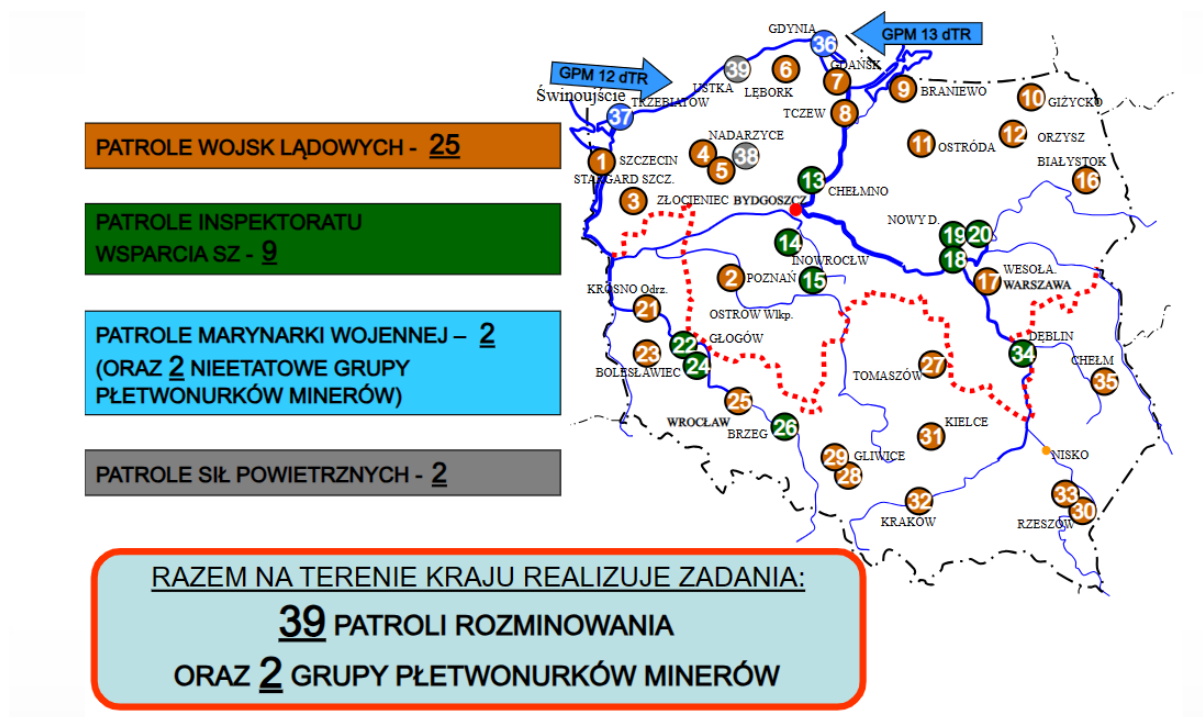
Zabezpieczenie zadań oczyszczania terenu kraju z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych realizuje obecnie 39 etatowych patroli saperskich (25 patroli Wojsk Lądowych, 9 patroli Inspektoratu Wsparcia SZ, 2 patrole Marynarki Wojennej, 2 patrole Sił Powietrznych) i 2 grupy nurków-minerów Marynarki Wojennej¹³ (Rysunek 3). Elementy

¹³ Dane pozyskane z Szefostwa Inżynierii Wojskowej.

te wykonują zadania bezpośrednio wynikające z zakresu zarządzania kryzysowego i powszechnego obowiązku obrony.

Rys. 3.

Roźmieszczenie i rejon odpowiedzialności patroli saperskich



Źródło: Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności (dostęp 17.12.2023)

Tematyką wykorzystania wojsk inżynieryjnych w sytuacjach kryzysowych zajmują się między innymi tacy badacze jak: W. Kawka¹⁴, S. Kowalkowski¹⁵, W. Zakrzewski¹⁶, G. Grobel¹⁷, M.

¹⁴ W. Kawka, K. Wysocki, *Ocena inżynieryjnego potencjału wykonawczego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2011; W. Kawka, S. Kowalkowski, *Formacje inżynieryjne w systemie zarządzania kryzysowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo LAW, Dęblin 2021.

¹⁵ S. Kowalkowski, *Wybrane aspekty zarządzania kryzysowego w świetle użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo ASzWoj, Warszawa 2019; Z. Zamiar, S. Kowalkowski, *Selected aspects of military logistics support to public administration in eliminating the effects of crisis situations*, "Logistics and Transport", No 3-4(51-52) 2021.10.26411/83-1734-2015-2-51-3-21, 2021.

¹⁶ W. Zakrzewski, *Risk management as a determining factor for the safety of a sapper patrol*, "Scientific Journal of the Military University of Land Forces", ISSN: 2544-7122 (print), 2545-0719, 2023, Volume 55, Number 2(208), Pages 128-141, DOI: 10.5604/01.3001.0053.7271; W. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnej w aspekcie zagrożeń powodowanych niewybuchami i niewypałami – studium województwa lubuskiego*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa”, nr 9, 2020.

¹⁷ G. Grobel, *Wojska inżynieryjne jako specjalistyczny komponent Sił Zbrojnych RP w aspekcie zagrożeń niemilitarnych występujących na terytorium Polski*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej”, nr 4(28), s. 15, 2018.

Chmieliński¹⁸, T. Smal, R. Balcerzyk¹⁹, K. Piękoś²⁰, A. Sapich i W. Pawłowski²¹ oraz J. Pochwatka²². Podkreślają oni zgodnie, że działanie pododdziałów wojsk inżynieryjnych na rzecz poprawy bezpieczeństwa społeczności lokalnej zauważane jest przede wszystkim w powojennym rozminowaniu terytorium kraju, powojennej odbudowy zniszczonej infrastruktury, wsparciu układu pozamilitarnego w sytuacji wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych, czyli podczas powodzi, zatorów lodowych, anomalii pogodowych, usuwania niewybuchów. Jak również podczas wspierania społeczeństwa i władz samorządowych w sytuacjach odbudowy lub naprawy infrastruktury drogowo-mostowej oraz organizacji imprez masowych²³.

FUNKCJONOWANIE 12 PATROLU SAPERSKIEGO

Jednym z 39 patroli saperskich, jest Patrol Saperski Nr 12 wchodzący w struktury 15 Mazurskiego Batalionu Saperów. 15 Batalion Saperów znajduje się w północno-wschodniej części kraju, województwie warmińsko-mazurskim, powiecie piskim. Miejscem stałej dyslokacji tego batalionu jest kompleks koszarowy w mieście Orzysz. *Zgodnie z decyzją Nr Z-211/ZOiU-P1 Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 grudnia 2022 roku, w terminie do 31 grudnia 2024 roku 15. Mazurski Batalion Saperów z Orzysza, będący dotąd w podporządkowaniu Dowódcy 15. Giżyckiej Brygady Zmechanizowanej, zostanie przeformowany w 16. Pułk Saperów, który znajdzie się w bezpośrednim podporządkowaniu Dowódcy 16. Pomorskiej Dywizji Zmechanizowanej*²⁴.

12 Patrol Saperski stacjonujący w Orzyszu, wchodzący w skład wojsk inżynieryjnych, jest w ciągłej gotowości (dyżury 24 godzinne) do podejmowania, rozpoznania, neutralizacji, transportu przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych (PWIn) znajdujących się na

¹⁸ M. Chmieliński, *Bezpieczeństwo neutralizacji niewypałów i niewybuchów amunicji artyleryjskiej w strefie brzegowej*, „Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe”, vol. R. 18, nr 6, s. 99–106, CD, 2017.

¹⁹ T. Smal, R. Balcerzyk, System zarządzania kryzysowego w kontekście wykorzystania podmiotów militarnych, *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie / Politechnika Śląska* 2017, z. 114, s. 443–454.

²⁰ K. Piękoś, *Organizacja systemu zarządzania kryzysowego w Polsce*, „Annales Scientia Politica”, 12(2) /2023.

²¹ A. Sapich, W. Pawłowski, *Wykorzystanie mostów wojskowych w kontekście zarządzania kryzysowego*, *Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono* 2023, Nr 1 (1).

²² J. Pochwatka, *Patrole rozminowania w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej*. 2016;(3(19)):14.

²³ W. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnej w aspekcie zagrożeń powodowanych niewybuchami i niewypałami – studium województwa lubuskiego*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa”, nr 9, 2020.

²⁴ Dziennik zbrojny, <https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11857,aktualnosci-zpolskiformowanie-16-pulku-saperow>. (dostęp: 17.12.23023)

powierzchni ziemi. Jeżeli przedmiot wybuchowy, niebezpieczny znajduje się w wodzie, wówczas działanie tego patrolu wspiera Grupę Nurków Minerów z 13 dywizjonu trałowców w Gdyni.

Niszczenia wykonywane są w miejscu znalezienia przedmiotu, bądź też w miejscu do tego przeznaczonym. W skład 12 Patrolu Saperskiego wchodzi 8 żołnierzy zawodowych²⁵: dowódca – starszy podoficer, zastępca – podoficer, magazynier – saper – młodszy podoficer, kierowca – saper – młodszy podoficer, dwóch saperów – szeregowi zawodowi, dwóch kierowców – ratowników – szeregowi zawodowi. Nadzór nad działalnością patrolu sprawuje koordynator działalności wyznaczony przez dowódcę (komendanta) jednostki wojskowej posiadającego patrol saperski lub zespół rozminowania GNM. Koordynator działalności patrolu saperskiego lub zespołu rozminowania GNM stwarza dowódcom (komendantom) jednostek wojskowych (ZT) warunki do realizacji zadań interwencyjnego oczyszczania terenu z PWiN poprzez wywiązywanie się z obowiązków określonych w instrukcji dotyczącej oczyszczania terenów²⁶: posiadanie i pogłębianie specjalistycznej wiedzy z zakresu interwencyjnego oczyszczania terenu z PWiN, organizowanie wsparcia w zakresie wykonania prac specjalistycznych podczas realizacji zadań. Utrzymywanie współpracy z właściwymi organami administracji państwowej i samorządowej oraz osobami odpowiedzialnymi za oczyszczanie terenu z PWiN szczebla nadrzędnego, koordynacja szkolenia patrolu saperskiego i ZM GNM, koordynacja zabezpieczenia logistycznego patrolu saperskiego lub ZM GNM. Jak również uczestnictwo w kursach organizowanych na szczeblu centralnym, sprawowanie merytorycznego nadzoru nad działalnością patrolu saperskiego lub ZM GNM, organizowanie zajęć profilaktycznych z problematyki postępowania w przypadku znalezienia PWiN – zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi oraz przestrzeganie procedur związanych z użytkowaniem systemu teleinformatycznego.

Ze względu na potrzebę utrzymywania wysokiej dyspozycyjności, żołnierzy patroli saperskich nie wyznacza się do pełnienia służb dyżurnych w jednostkach wojskowych oraz innych przedsięwzięć służbowych niemających związku z typową działalnością patrolu. Dotykowo należy wskazać, że w patrolu saperskiego należy dążyć do zapewnienia wymienności

²⁵ Dane pozyskane z 15 batalionu saperów.

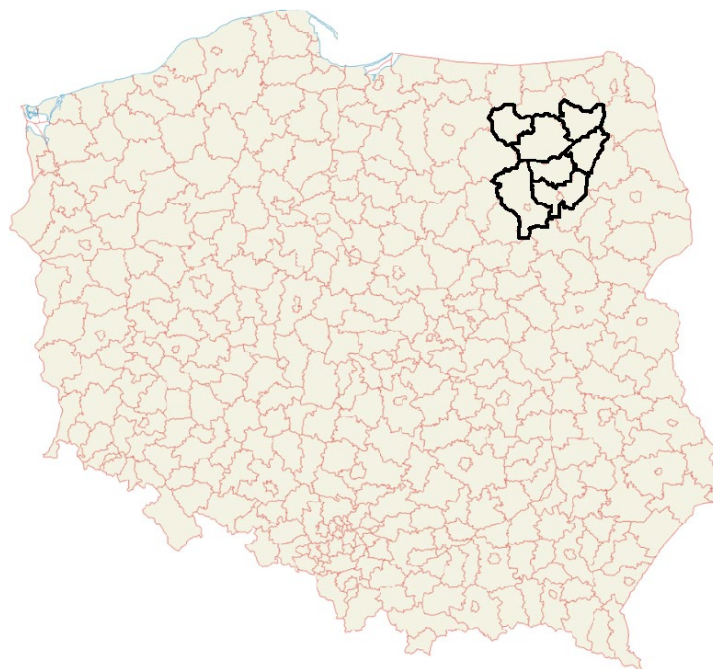
²⁶ Decyzja Nr 5/15 DG RSZ/Spec. Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 grudnia 2014 r. instrukcja, Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, Sygn. Inż. 598/2014.

funkcji tak, aby przy ograniczonym składzie możliwe było jego bezkolizyjne funkcjonowanie. Dlatego żołnierze składu patrolu saperskiego kierowani są na szereg kursów i szkoleń w celu uzupełnienia niezbędnych uprawnień i nabycia odpowiednich umiejętności.

Rejon odpowiedzialności 12 Patrolu Saperskiego obejmuje obszar trzech województw, a w tym 7 powiatów. W Województwie Warmińsko-Mazurskim są to powiaty: mrągowski, piski i etcki, w województwie podlaskim: grajewski, łomżyński i kolneński, natomiast w województwie mazowieckim powiat ostrołęcki (rysunek 4).

Rys. 4.

Rejon odpowiedzialności 12 Patrolu Saperskiego.



Źródło: opracowanie własne.

PROCEDURA AKTYWACJI UŻYCIA PATROLU SAPERSKI PO ZNALEZIENIU PWiN

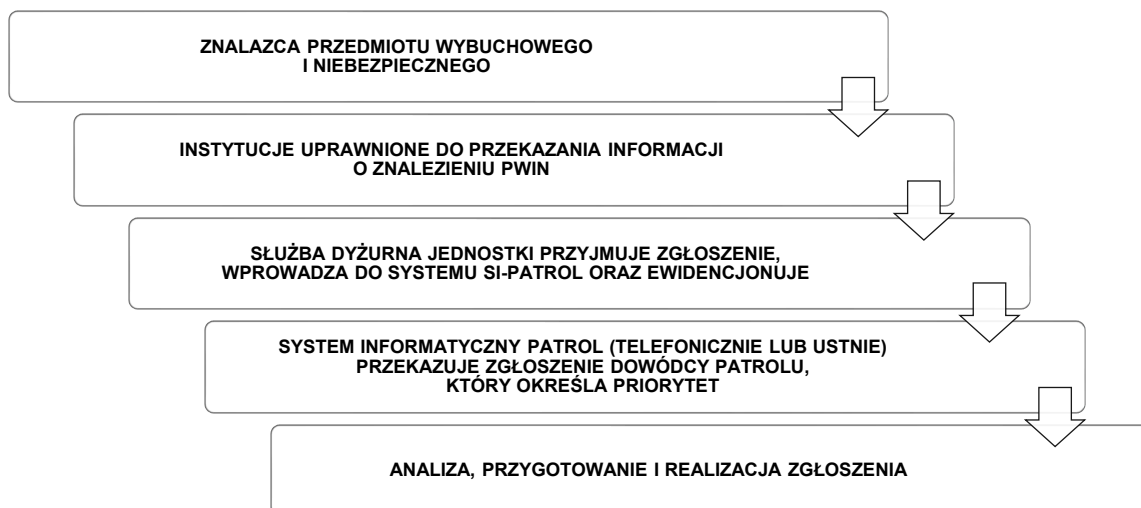
Każdy zgłoszony przedmiot wybuchowy i niebezpieczny pochodzenia wojskowego należy podjąć lub zniszczyć w czasie do 72 godzin (status zgłoszenia: zwykłe). Jednak jest możliwość przeprowadzenia interwencji w czasie do 24 godzin (status zgłoszenia: pilne), jeśli przedmiot stanowi szczególne zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego.

Na Rysunku 5 przedstawiono schemat aktywacji użycia patrolu saperski po znalezieniu PWiN, w którym instytucjami uprawnionymi do przekazania informacji o znalezieniu PWiN służbom dyżurnym Sił Zbrojnych RP są: organa administracji państwowej lub samorządowej; Policja Państwowa; Państwowa Straż Pożarna; Straż Graniczna; Urząd

Morski; Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe – na terenach pozostających pod ich zarządem; Siły Zbrojne RP – na terenach pozostających pod ich zarządem²⁷.

Rys. 5.

Schemat aktywacji użycia patrolu saperskiego po znalezieniu PWiN.



Źródło: Opracowano na podstawie: Instrukcji Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, Sygn. Inż. 598/2014, s. 22.

W zależności od charakteru zgłoszenia, miejsca i okoliczności występowania PWiN patrol saperski rozpoczynając działanie w rejonie zgłoszenia wchodzi w kooperację najczęściej z organami administracji samorządowej, służbami policji i straży pożarnej. W przypadku realizowania zgłoszenia o niskim stopniu złożoności operacji takie wsparcie zupełności zapewnia mu skuteczne przeprowadzenie procedur związanych z realizacją zgłoszenia. W przypadku jednak realizacji zgłoszenia o wysokim stopniu złożoności (np. PWiN o właściwościach chemicznych, PWiN występujący w wodzie, PWiN dużego kalibru, PWiN występujący w miejscu trudno dostępnym, PWiN wstrzymujący produkcję lub funkcjonowanie zakładu itp.) patrol przeprowadza odpowiednie przygotowanie do realizacji zgłoszenia. Często wymaga to zebrania sztabu kryzysowego dla danego regionu z uwzględnieniem wszelkich służb i instytucji, których może dotyczyć problem lub które mogą uczestniczyć w jego rozwiązaniu. Należy wówczas poszerzyć wsparcie o specjalistyczne jednostki lub służby wyposażone

²⁷ Decyzja Nr 5/15 DG RSZ/Spec. Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 grudnia 2014 r. instrukcja, Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, Sygn. Inż. 598/2014.

w specjalistyczny sprzęt (np. siły i środki do likwidacji skażeń, specjalistyczny sprzęt lub maszyny, wsparcie zespołu rozminowania GNM, dodatkowe zabezpieczenie rejonu niebezpiecznego łącznie z przeprowadzeniem ewakuacji itp.). Należy wtedy rozpoznać problem wielopłaszczyznowo, szczegółowo zaplanować i dokładnie prowadzić działania zachowując procedury ze szczególnym naciskiem na zachowanie warunków bezpieczeństwa. Każde podjęcie lub neutralizacja musi być analizowane i planowane osobno.

W trakcie przeprowadzanych wywiadów ustalono, że w latach 2015 – 2020 liczby zgłoszeń w poszczególnych powiatach – rejonu odpowiedzialności 12 patrolu saperskiego były na zbliżonym poziomie dla danego powiatu. (tabela 1).

Tabela 1.

Zestawienie liczby zgłoszeń realizowanych w latach 2015-2020 z podziałem na powiaty.

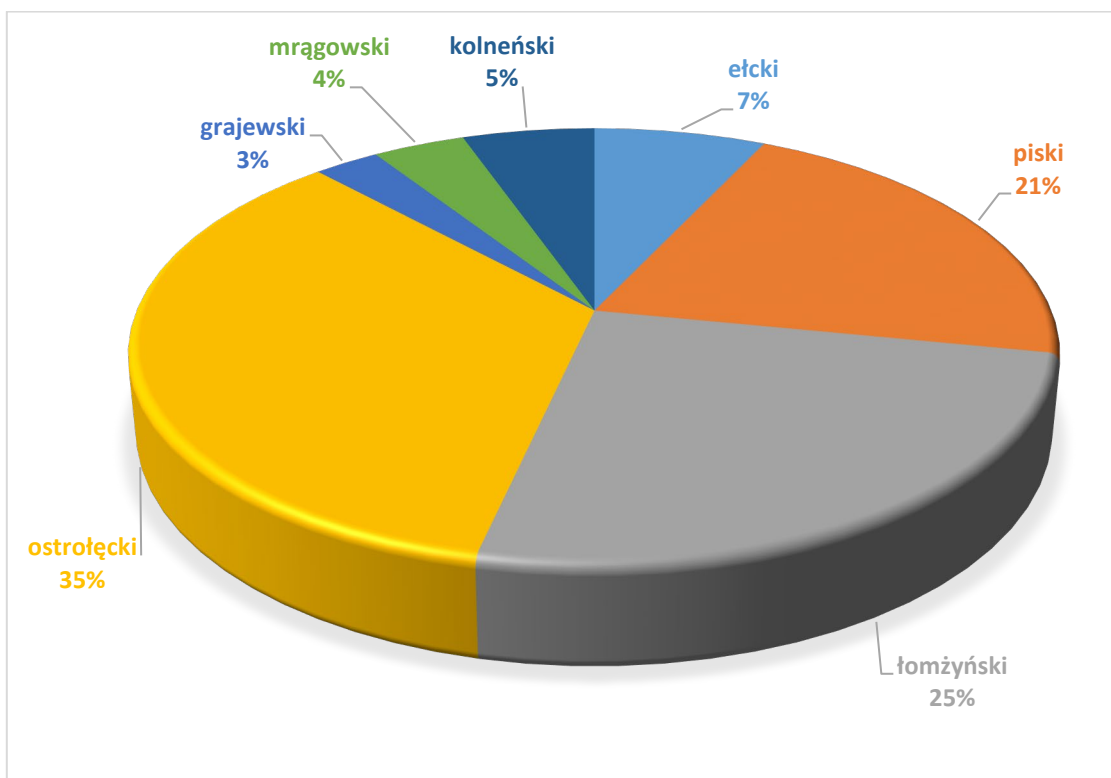
Powiat	Liczba realizowanych zgłoszeń w roku						łącznie
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ełcki	15	13	15	6	7	13	69
piski	71	52	37	45	47	39	291
łomżyński	42	50	34	43	50	47	266
ostrołęcki	44	51	45	48	50	64	302
grajewski	3	0	4	9	11	5	32
mrągowski	13	12	11	3	15	7	61
kolneński	7	8	7	3	7	10	42
Razem:	195	186	153	157	187	185	1063

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z 12 Patrolu Saperskiego.

Procentową ilość zgłoszeń realizowanych w poszczególnym powiecie na przykładzie wybranego roku 2020 zaprezentowano na Rysunku nr 6. Porównując z ubiegłymi latami ilości przyjmowanych zgłoszeń dla poszczególnych powiatów kształtują się na podobnym poziomie jednak każdy kolejny rok może przynieść całkowitą zmianę w takim zestawieniu.

Rys. 6.

Liczba zgłoszeń w skali roku 2020, wpływających z rejonu odpowiedzialności 12 Patrolu Saperskiego z podziałem na powiaty.



Źródło: opracowanie własne

Analizując Tabelę i Rysunek można stwierdzić, że liczba otrzymywanych zgłoszeń w każdym roku utrzymuje się na wysokim poziomie, co przekłada się na duże obciążenie patrolu. Sumaryczna liczba zgłoszeń w roku 2017 była najmniejsza w porównaniu z analizowanymi latami. Przez analizowane lata najwięcej zgłoszeń odnotowywanych jest w powiatach: piskim, łomżyńskim i ostrołęckim na co zdaniem autora ma wpływ historia regionu.

Działalność 12 Patrolu Saperskiego to nie tylko usuwanie materiałów niebezpiecznych, ale również i profilaktyka, która polega na odwiedzaniu placówek oświatowych oraz jednostek samorządowych. Przeprowadzane zajęcia mają charakter informacyjny w zakresie: uświadomienia jak PWiN mogą wyglądać, gdzie mogą występować, jak postępować w przypadku znalezienia oraz jakim służbom można zgłosić.

W celu podnoszenia swoich kwalifikacji patrol realizuje szkolenia z pirotechnikami policyjnymi, co pozwala na wymianę doświadczeń, zacieśnienie współpracy w zakresie neutralizacji PWiN realizacji zgłoszeń.

Wprowadzenie programu komputerowego SI Patrol (SI – system informatyczny) wspomagającego proces przyjmowania i realizacji podejmowania niebezpiecznych środków wybuchowych, wpłynęło pozytywnie na kilka stref całego procesu. Do najważniejszych możemy zaliczyć: płynność przepływu informacji; brak pomyłek w przydzielaniu do interwencji patroli saperskich; bieżący nadzór nad postępem realizacji zadań.

W trakcie wprowadzania do użytku ww. programu zauważono niestety pewne problemy. Jednym z najważniejszych była niechęć i obawy osób pełniących służbę oficera dyżurnego przed nowym oprogramowaniem. Osoby te obawiały się przed popełnieniem błędu i braku możliwości jego korekty. Dodatkowo wprowadzenie elektronicznego systemu wymusiło natychmiastową reakcję i działanie służb dyżurnych. Czas od przyjęcia zgłoszenia do chwili przekazania tej informacji do dowódcy patrolu jest ściśle ewidencjonowany i możliwy do zweryfikowania. Przeprowadzona analiza przez Szefostwo Inżynierii Wojskowej wykazała pozytywne zjawiska użytkowania przedmiotowego oprogramowania.

PODSUMOWANIE

Państwo powinno zapewnić bezpieczeństwo swoim obywatelom. System zarządzania kryzysowego, kierowany przez organy administracji publicznej, powinien być tak przygotowany, zarządzany, że w razie wystąpienia zagrożenia możliwe byłoby natychmiastowe działanie zapobiegające. Należy pamiętać, że nie tylko siły natury, oraz współczesna działalność człowieka mogą być przyczyną powstawania sytuacji kryzysowych. Na podstawie przeprowadzonej analizy aktów prawnych obowiązujących w latach 2015-2020, literatury przedmiotu, wewnętrznych regulaminów i procedur 12 Patrolu Saperskiego, obserwacji własnej oraz przeprowadzonych wywiadów nieskategoryzowanych wysunięto następujące wnioski:

- 12 Patrol Saperski jest gwarantem bezpieczeństwa ludności cywilnej w rejonie swojej odpowiedzialności,
- obszar odpowiedzialności orzyskiego patrolu to teatr działań wojennych okresów: napoleońskiego oraz I i II wojny światowej,
- liczba zgłoszeń, które otrzymywał orzyski patrol na przełomie analizowanych lat kształtował się na poziomie od 153 do 193 zgłoszeń rocznie,
- najwięcej zgłoszeń w analizowanym okresie było w powiecie ostrołęckim,

- patrole saperskie dysponują specjalistycznym sprzętem, dzięki któremu mogą być podejmowane i neutralizowane przedmioty wybuchowe i niebezpieczne,
- bardzo często współpraca patrolu saperskiego wspierana jest przez inne instytucje i służby,
- patrole saperskie obciążone są dużą ilością zadań,
- działalność patroli to również profilaktyka w szkołach, jednostkach samorządowych oraz w czasie wydarzeń lokalnych i akcji promocyjnych,
- wprowadzenie programu SI Patrol usprawniło procesy realizowane przez patrol saperski oraz jego współpracę zarówno ze strukturami militarnymi (w tym kooperację z innymi patrolami saperskimi) jak i z innymi służbami oraz jednostkami samorządowymi (np. sztaby kryzysowe).

Ponadto, należy podkreślić, że 12 Patrol Saperski stanowi jeden z kluczowych elementów systemu zarządzania kryzysowego, wspierając bezpieczeństwo publiczne i ochronę infrastruktury w rejonie swojej odpowiedzialności. Analiza, której dokonał autor wskazuje, że przyjęte procedury działania, okazały się skuteczne w podejmowaniu niewybuchów i niewypałów, co pozwoliło na szybkie i bezpieczne reagowanie na zdarzenia kryzysowe. Prawno-organizacyjne przepisy funkcjonowania 12 Patrolu Saperskiego pozwalają na klarowną organizację działań oraz współpracę z jednostkami samorządowymi i innymi organami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo publiczne. W opinii autora działania 12 Patrolu Saperskiego przyczyniają się do podniesienia poziomu bezpieczeństwa w rejonie odpowiedzialności, poprzez eliminowanie zagrożeń związanych z niewybuchami i niewypałami. Systematyczne podejmowanie takich interwencji wspiera stabilność lokalnych społeczności, minimalizując ryzyko strat wśród ludności oraz ewentualnych szkód w infrastrukturze. Wnioski sugerują potrzebę dalszego wspierania i rozwoju jednostek rozminowania, zarówno w aspekcie finansowym, jak i organizacyjnym. Rekomenduje się zwiększenie lub utrzymanie współpracy pomiędzy administracją lokalną, a wojskowymi jednostkami rozminowania. Współczesna rola sił zbrojnych sprowadza się nie tylko do wypełniania ich zasadniczej roli – obrony przed agresją zbrojną, lecz także do realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w czasie pokoju.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO

LITERATURE

- Chmieliński M., *Bezpieczeństwo neutralizacji niewypałów i niewybuchów amunicji artyleryjskiej w strefie brzegowej*, „Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe”, vol. R. 18, nr 6, s. 99–106, CD, 2017.
- Grobel G., *Wojska inżynieryjne jako specjalistyczny komponent Sił Zbrojnych RP w aspekcie zagrożeń niemilitarnych występujących na terytorium Polski*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej”, nr 4(28), s. 15, 2018.
- Grocki R., *Zarządzanie kryzysowe dobre praktyki*, „Wydawnictwo Difin”, Warszawa 2020.
- Guźniczak C., Stempiński Sz., *Zarządzanie kryzysowe. Doskonalenie procedur reagowania na przykładzie Gminy Miasta Szczecin*, „Wydawnictwo Adam Marszałek”, Toruń 2021.
- Kawka W., Kowalkowski S., *Formacje inżynieryjne w systemie zarządzania kryzysowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo LAW, Dęblin 2021.
- Kawka W., Wysocki K., *Ocena inżynieryjnego potencjału wykonawczego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2011.
- Kitler W., *System bezpieczeństwa narodowego RP – aspekty prawno-organizacyjne*, „Wiedza Obronna”, t. 268, nr 3, 2019.
- Kowalkowski S., *Wybrane aspekty zarządzania kryzysowego w świetle użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo ASzWoj, Warszawa 2019.
- Piękoś K., *Organizacja systemu zarządzania kryzysowego w Polsce*, „Annales Scientia Politica”, 12(2) /2023.
- Pochwatka J. *Patrole rozminowania w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej”, 2016;(3(19)):14.
- Sapich A., Pawłowski W., *Wykorzystanie mostów wojskowych w kontekście zarządzania kryzysowego*, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono 2023, Nr 1 (1).
- Sienkiewicz-Małyjurek K., Krynojnewski F. R., *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, „Wydawnictwo DIFIN”, Warszawa 2010.
- Skomra W., *Zarządzanie kryzysowe – praktyczny przewodnik*, „Presscom” Sp. z o.o., Wrocław 2016.
- Smal, T., Balcerzyk R., *System zarządzania kryzysowego w kontekście wykorzystania podmiotów militarnych*, Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie / Politechnika Śląska 2017, z. 114, s. 443–454.
- Sobolewski G., *Organizacja i funkcjonowanie centrum zarządzania kryzysowego*, Wydawnictwo AON, Warszawa, 2011.
- Sobolewski G., *Siły Zbrojne RP w zarządzaniu kryzysowym. Aspekt narodowy i międzynarodowy*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2013.
- Zakrzewski W., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnej w aspekcie zagrożeń powodowanych niewybuchami i niewypałami – studium województwa lubuskiego*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa”, nr 9, 2020.

Zakrzewski W., *Risk management as a determining factor for the safety of a sapper patrol*, "Scientific Journal of the Military University of Land Forces", ISSN: 2544-7122 (print), 2545-0719, 2023, Volume 55, Number 2(208), Pages 128-141, DOI: 10.5604/01.3001.0053.7271.

Zamiar Z., Kowalkowski S., *Selected aspects of military logistics support to public administration in eliminating the effects of crisis situations*, "Logistics and Transport", No 3-4(51-52) 202110.26411/83-1734-2015-2-51-3-21, 2021.

ŹRÓDŁA

SOURCES

15 batalion saperów, <http://15bsap.wp.mil.pl/pl/12.html> (dostęp: 17.12.23023)

16 Pułk Saperów, <https://16psap.wp.mil.pl/> (dostęp: 17.12.23023)

Decyzja Nr 5/15 DG RSZ/Spec. Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 grudnia 2014 r. instrukcja, Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, Sygn. Inż. 598/2014.

Dziennik zbrojny, <https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11857,aktualnosci-zpolskiformowanie-16-pulku-saperow.> (dostęp: 17.12.23023)

Instrukcja, *Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych*, Sygn. Inż. 598/2014.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)

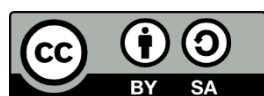
Urząd Miejski w Orzyszu, <http://www.orzysz.pl/index.php?k=98> (dostęp: 17.12.23023)

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (t. j. Dz. U. 2018.0.1401)

Sejm RP, <http://www.sejm.gov.pl> (dostęp: 17.12.23023)



Copyright (c) 2025 Dawid ORŁOWSKI



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.